

УДК 378.016:[78]

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧІВ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН

Жанна Карташова

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри музичного мистецтва Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка
м. Кам'янець-Подільський, Україна

Анотація. У статті проаналізовано сучасні тенденції використання інтегративного підходу до організації інструментально-виконавської підготовки викладачів мистецьких дисциплін. Виокремлено поняття «інтеграція», яке розглядається як процес відновлення, поповнення, об'єднання в ціле раніше ізольованих частин; рух системи до великої органічної цілісності. Визначено, що інтеграція передбачає врахування багатоманітності ознак елементів, які інтегруються, причому в процесі накопичення кількісних ознак і виникнення нової якості зберігаються індивідуальні риси інтегрованих елементів. Доведено, що інтегративність є взаємозв'язком різновидів мистецтв у процесі їх естетико-виховної дії на учнів, що полягає в цілісному сприйнятті твору (змісту і форми, емоційного й раціонального, етичного і естетичного), в єдності завдань розвитку художньо-естетичних відчуттів, думок, смаків та ідеалів школярів. Найефективнішим доцільно вважати звернення до трьох навчальних предметів гуманітарного циклу – музики, літератури й образотворчого мистецтва.

Ключові слова: інтегративний підхід; інструментально-виконавська підготовка; викладачі мистецьких дисциплін; взаємозв'язок різновидів мистецтв.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНТЕГРИРОВАННОГО ПОДХОДА К ОРГАНИЗАЦИИ ИНСТРУМЕНТАЛЬНО-ИСПОЛНИТЕЛЬСКОЙ ПОДГОТОВКИ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ДИСЦИПЛИН

Жанна Карташова

кандидат педагогических наук, доцент
кафедры музыкального искусства Каменец-Подольского
национального университета имени Ивана Огиенко
г. Каменец-Подольский, Украина

Аннотация. В статье проанализированы современные тенденции использования интерактивного подхода к организации инструментально-исполнительской подготовки преподавателей художественных дисциплин. Выделено понятие «интеграция», которое рассматривается как процесс обновления, пополнения, объединения в единое целое раньше изолированных частей; движение системы к органической целостности. Определено, что интеграция предполагает использование многомерности элементов, которые интегрируются, в процессе накопления количества значений и возникновения

нового качества, сохраняя индивидуальные черты интегрированных элементов. Доказано, что интегративность как взаимосвязь различных видов искусств в процессе их эстетико-воспитательного воздействия на учащихся заключается в целостном восприятии произведения (содержания и формы, эмоционального и рационального, этического и эстетического), в единстве задач развития художественно-эстетических чувств, мнений, вкусов и идеалов школьников. Самым эффективным целесообразно считать обращение к трем учебным предметам гуманитарного цикла – музыки, литературы и изобразительного искусства.

Ключевые слова: интегрированный подход; инструментально-исполнительская подготовка; преподаватели художественных дисциплин; взаимосвязь различных видов искусств.

MODERN TENDENCIES OF USING INTEGRATIVE APPROACH TO ORGANIZING ART TEACHERS' INSTRUMENTAL AND PERFORMING TRAINING

Zhanna Kartashova

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of Musical Art Department
Kamyanets-Podilsky Ivan Ohienko National University
Kamyanets-Podilsky, Ukraine

Abstract. In the article the modern tendencies of using integrative approach to organizing art teachers' instrumental and performing training. The concept "integration" is singled out; it is defined as the process of recovery, replenishment, combining previously isolated parts; moving of the system to a great organic integrity. It is disclosed that the integration means considering multidimensionality of element features which are being integrated while accumulating quantitative features and emerging a new quality and individual features of integral elements are saved. It is proved that integrating is interrelation of art varieties in the process of their aesthetic and educational impact on pupils that is the whole perception of a work (its content and its emotional, rational, ethical and aesthetic form) in the unity of tasks of developing artistic and aesthetic senses, thoughts, tastes and pupils' ideals.

It is thought that integration in art pedagogy is held at three levels: internal artistic and aesthetic synthesis of various arts organically combined with students creative activity; interdisciplinary humanistic synthesis of the arts, the native language, literature, and folklore; looking for semantic blocks, images, concepts that have universal meaning, which, entering all spheres of human consciousness, such as science and mathematics, seamlessly combining them into a coherent system. It is noted that the most efficient approach is appeal to the learning subjects of Humanities cycle – music, literature and art. It is concluded that designing of training should be started with the analyzing prospective art teacher's activity. It should be understood what the teacher has to do, not in general formulation, but at the level of actions and operations.

Key words: integrative approach; instrumental and performing training; Art teachers; interrelation of art varieties.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Актуальною проблемою сьогодення є систематизація об'єктивних знань про розвиток освітянських процесів, пізнання законів і закономірностей. Але враховуючи певні теоретичні узагальнення та класифікацію педагогічних

явищ, не можна не надавати особливої уваги фаховим знанням, які є вельми важливими для вирішення проблеми професійної підготовки майбутніх учителів. Із цієї позиції на перше місце виходять теоретико-методологічні основи фахової підготовки здобувачів ступеня вищої освіти.

Доцільно зазначити, що характерною тенденцією розвитку системи освіти є те, що людина завжди прагнула до всеосяжності, універсальності знань. Упродовж існування цивілізованого суспільства було створено велику кількість енциклопедій та словників, де вчені намагалися узагальнити та систематизувати накопичений світовою наукою фактичний матеріал. Тому з давніх часів і до сьогодні одним із найважливіших завдань дидактики був пошук принципів добору та структурування знань, що вивчались молодим поколінням. Зрозуміло, що одна людина, в силу своїх фізіологічних можливостей, не в змозі засвоїти досвід людства, накопичений упродовж сторіч.

Однак, складність та комплексний характер професійних завдань вимагає від сучасного фахівця знань та вмінь із різних галузей наук та володіння різноманітними видами пізнавальної та практичної діяльності. Життя людини в суспільстві, як і її світогляд, за своїм змістом мають інтегративний характер, отже і система знань, умінь та навичок майбутніх викладачів мистецьких дисциплін має бути інтегративною. Проте, при цьому необхідно враховувати такий важливий чинник: жодна окремо взята навчальна дисципліна не спроможна забезпечити формування світоглядної культури майбутнього викладача. Саме інтеграція призвела до утворення різних циклів дисциплін та їх комплексів [1, с. 73].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виконання сучасних завдань підготовки майбутнього викладача мистецьких дисциплін до практичної роботи в загальноосвітній школі має характеризуватись використанням у навчанні новітніх методик та інформаційних технологій, посиленням міждисциплінарних зв'язків із інтеграцією їх змісту, внаслідок чого може створюватись новий синтезований навчально-виховний комплекс музикознавчого і музично-педагогічного знання, більш продуктивно здійснюватись накопичення інтегрованих навичок і вмінь значно вищого рівня й практичної якості у здобувачів ступеня вищої освіти. Шляхи підвищення ефективності процесу підготовки майбутнього вчителя, інтегративної впорядкованості й цілісності розкриваються в наукових працях В. Бондаря, С. Гончаренка, В. Гриньової, О. Єременко,

І. Козловської, Н. Кузьміної, В. Лозової, С. Мельничука, О. Мороза, В. Сластьоніна, О. Савченко, В. Семиченко, А. Троцько та ін. Пошук нових, більш ефективних форм забезпечення якості музичної освіти майбутніх викладачів, актуалізує дану проблему також у світлі євроінтеграції України в простір світової вищої освіти, зумовленої процесами глобалізації.

Осмислення теоретичних засад фахової підготовки майбутніх викладачів мистецьких дисциплін на підставі аналізу досліджень Е. Абдулліна, Л. Арчажникової, А. Болгарського, Р. Верхолаз, Л. Гаврилової, О. Єременко, А. Козир, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, Т. Смирнової та ін. свідчить про те, що метою фахової підготовки можна вважати розвиток особистісно-ціннісного ставлення до мистецтва, здатності до сприймання, розуміння і творення художніх образів, потреби в художньо-творчій самореалізації та духовному самовдосконаленні, забезпеченні належного рівня професійних умінь і готовності до самостійної музично-педагогічної діяльності. Звідси зазначаємо, що саме в процесі фахової підготовки майбутні викладачі мистецьких дисциплін мають отримувати знання про сутність та зміст музично-виконавської діяльності, особливості її використання для максимально ефективною практичної роботи.

Формулювання цілей стаття. Метою статті є вивчення сучасних тенденцій використання інтегративного підходу у процесі інструментально-виконавської підготовки майбутніх викладачів мистецьких дисциплін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливості реформування освіти на сучасному етапі передбачають розробку нової парадигми освіти, перехід педагогічної практики на принципово нові теоретико-методологічні основи, які визначаються стратегією розвитку України. «Зростаюча тенденція до інтеграції в освіті свідчить про актуальність і перспективність інтегративного підходу до змістового та процесуального аспектів навчально-виховного процесу» [3, с. 13].

Процеси глобалізації, інформатизації та інтеграції суспільства ставлять вимоги до професійної компетентності, системності, розвинутої фахівця-універсала в умовах збільшеної конкуренції на ринку праці. Така тенденція в реформуванні освіти зумовлена невідповідністю

існуючої системи підготовки фахівців та зростаючими вимогами суспільства до їхнього професійного рівня.

Ретроспективний аналіз проблеми інтеграції в теорії загальної та мистецької педагогіки дозволив розглядати її як складний структурний педагогічний процес, що вимагає: навчати учнів розглядати будь-які явища з різних точок зору; розвивати у них уміння застосовувати знання викладачів мистецьких дисциплін із різних мистецьких галузей у вирішенні конкретно поставлених завдань; формувати у школярів здатність до активного, самостійного проведення творчих досліджень; розвивати у них бажання активно виражати себе у творчій діяльності. Такий підхід дозволяє знайти пояснення теоретико-методологічних підходів до визначення сутності інтеграції як педагогічного явища та простежити взаємозв'язок поняття «інтеграція» з такими важливими категоріями в педагогіці, як «система», «синтез», «комплекс» тощо.

Інтеграція розглядається нами як процес відновлення, поповнення, об'єднання в ціле раніше ізольованих частин; рух системи до великої органічної цілісності. Інтеграція передбачає врахування багатоманітності ознак елементів, які інтегруються, причому в процесі накопичення кількісних ознак і виникнення нової якості зберігаються індивідуальні риси інтегрованих елементів.

Інтеграція знань наочніше показує їх доцільність. Закономірність, необхідність і випадковість у контексті використання інтегрованих знань виражаються повніше. Інтеграція знань сприяє їх повноті – однакова кількість інтегрованих знань є дидактично повноціннішою, ніж предметних. Оперативність знань, тобто готовність застосовувати знання у варіативних ситуаціях, характеризує точне знання способів застосування для визначення наслідків.

Інтегративні знання набагато легше застосовувати учням у нових ситуаціях, оскільки сам інтегративний підхід уже з самого початку готує учнів до необхідності виходити за межі звичайних ситуацій. Інтегративний підхід передбачає, що вміння комплексного застосування знань, їх синтезу, перенесення ідей і методів із однієї науки в іншу, лежить в основі творчого підходу до художньо-музичної діяльності людини. Отже, інтеграція є необхідною умовою модернізації змісту освіти, що сприяє формуванню цілісної системи знань, умінь та навичок здобувачів ступеня вищої освіти,

розвитку мислення, творчих можливостей майбутніх викладачів мистецьких дисциплін.

Доцільно визначити, що інтегративність (взаємозв'язок, взаємодія) видів мистецтв у процесі їх естетико-виховної дії на учнів полягає в цілісному сприйнятті твору (змісту і форми, емоційного й раціонального, етичного і естетичного), в єдності завдань розвитку художньо-естетичних відчуттів, думок, смаків та ідеалів школярів [4, с. 213]. Найефективнішим доцільно вважати звернення до трьох навчальних предметів гуманітарного циклу – музики, літератури й образотворчого мистецтва.

Група авторів інтегрованого курсу для учнів 1-9 класу загальноосвітньої школи на чолі з доктором педагогічних наук Т. Баклановою вважають, що в мистецькій педагогіці інтеграція здійснюється за трьома рівнями: внутрішнього художньо-естетичного синтезу різних видів мистецтв у поєднанні творчої діяльності учнів; міждисциплінарного гуманістичного синтезу мистецтв, рідної мови, літератури, фольклору; знаходження смислових блоків, образів, понять, що володіють універсальним значенням, яке, проростаючи у всі сфери людської свідомості, а саме, природниче-наукового і математичного, органічно поєднують їх у цілісну систему.

На думку О. Нечаєвої, доцільно визначати такі різновиди інтеграції на уроці музики: інтеграція на рівні єдності принципів і методів викладання гуманітарних і художніх дисциплін; інтеграція як психологічний механізм «перетікання» одного компонента в іншій: переживання (емоція) – розуміння (знання) – прийняття (ставлення) – насолода (естетичне відчуття); інтеграція в галузі образно-смислової, інтонаційної, мовної – і як результат, більш глибоке проникнення в природу мистецтва, пізнання його законів, суті, глибинної спільності всіх мистецтв, коли одне і те ж художнє явище (незалежно від виду мистецтва) розглядається багатогранно, з різних сторін і об'єднує різновиди художньо-мистецької діяльності.

Інтегративність мистецької освіти щільно пов'язана з різноманітністю видів художньо-музичної діяльності на уроках музичного мистецтва в умовах загальноосвітньої школи. Підготовка вчителя музики на основі використання на уроках різновидів творів мистецтва вимагає від фахової підготовки фундаментальних знань. Адже розкриття змісту шкільного предмету «Музичне мистецтво» у фаховій підготовці вчителів

базується на творах музичного мистецтва. А твори ці дуже часто взаємопов'язані з іншими видами мистецтва: літературою, образотворчим мистецтвом, театром, архітектурою тощо. Достатньо пригадати інструментальні музичні твори, що носять характер програмності («Весняні враження» Ж. Колодуб, «Пори року» А. Вівальді, «Шість візерунків» Б. Фільц, «Маленька сюїта про звірів» М. Степаненка, «Карнавал тварин» К. Сен-Санса, «Картинки з виставки» М. Мусоргського, «Марш» М. Жербіна, «Дитячий альбом» П. Чайковського, «Гуцульські акварелі» І. Шамо тощо). Аналогічні мотиви можна прослідкувати і в музиці вокальній (у піснях, романсах, кантатах, ораторіях тощо), а саме: синтез музики й літературного тексту. Поезія так само багато в чому ґрунтується на законах розвитку музичного жанру.

Професійна діяльність викладачів мистецьких дисциплін передусім пов'язана з виконавським процесом і передбачає наявність знань жанрово-стильових особливостей музичних творів, засобів їхньої виразності, умінь творчо осмислювати музичний образ, знаходити правильні способи його реалізації в сценічному виступі.

Органічне поєднання музичного мислення, знань, умінь, почуттів і прагнень породжує у виконавця такий психічний стан, що сприяє здійсненню художнього задуму, передбачуваності кінцевого результату й досягненню мети виконавської діяльності, спричиняє до здійснення контролю, самоконтролю, оцінки та самооцінки за допомогою творчих «механізмів» виконавського процесу (аналіз, синтез, порівняння, співставлення, абстракція, узагальнення).

Здійснення інтеграції музично-виконавських дисциплін у процесі фахової підготовки майбутніх викладачів мистецьких дисциплін має дидактичні основи. Вони визначаються сучасними пріоритетами освіти, що передбачають формування системності знань і вмінь, ціннісних орієнтацій, досвіду та здатності особистості до їх перенесення до узагальнюючих понять у відповідності до світоглядних проблем.

Фахова підготовка здобувачів ступеня вищої освіти у процесі інтеграції музично-виконавських дисциплін, яка охоплює анатомо-фізіологічний, психолого-рефлексивний, операційно-аналітичний, виконавсько-технологічний, художньо-педагогічний та узагальнено-методичний блоки, передбачає створення організаційно-методичної моделі, яку можна розглядати як теоретичну базу для формування фахової

підготовленості майбутніх викладачів мистецьких дисциплін у процесі інтеграції музично-виконавських предметів в умовах дослідно-експериментальної роботи. Уважаємо, що метод теоретичного моделювання передбачає не лише схематичне відображення елементів кожного з обраних нами компонентів, але й сфери активного їх застосування. Ми виходили з визначення методу теоретичного моделювання, запропонованого В. Штоффом. Його сутність полягає в уявній або матеріально реалізованій системі, яка відображує або відтворює об'єкт дослідження і при цьому здатна заміщувати його таким чином, що її вивчення дає нам нову інформацію про цей об'єкт [5].

Під час звернення до теорії моделювання в процесі музично-виконавської роботи необхідно враховувати, що музично-виконавська діяльність – освоєння певним чином змодельованого музичного матеріалу, моделей музичного мистецтва. Музичний твір перебуває (існує) у двох іпостасях: у вигляді лунаючої музики і у вигляді нотного запису, здійсненого за допомогою особливої знакової системи, яка потребує розшифрування. Оскільки моделі за способом реалізації поділяються на матеріальні та знаково-символічні, то з цих позицій музичний твір можна вважати оригіналом, а нотний запис – знаково-символічною моделлю. Формалізація музичного твору шляхом його моделювання створює логічні передумови для моделювання процесу вивчення музичного твору в навчальній діяльності.

Особливе місце займають проблеми інтегративного навчання в процесі перебудови змісту мистецької освіти. Метою такого навчання є формування у здобувачів ступеня вищої освіти розуміння єдності різних аспектів змісту діяльності фахівця і реалізація цього завдання, що спрямовано на формування у здобувачів ступеня вищої освіти цілісності в сприйнятті сучасного світу, усвідомлення ролі та місця кожної з дисциплін, що вивчаються, в загальному процесі пізнання, розумінню їх взаємозв'язку.

Майбутній фахівець має вміти розчленити дисципліну на складові частини з метою глибшого пізнання засобами аналізу та знову з'єднати воедино, вникаючи у взаємодії і відношення складових частин за допомогою синтезу. Труднощі виникають у процесі вивчення основ наук через недостатній взаємозв'язок знань і вмінь, що призводить до зайвого дублювання знань [2, с. 81].

Підходи до впровадження інтеграції змісту навчання, інтегративних форм і методів навчання залежать від типу навчального закладу та особливостей контингенту здобувачів ступеня вищої освіти. Важливим моментом є і вибір вихідних інтегративних компонентів. Тематичний підхід до інтеграції не порушує логіки окремих навчальних дисциплін і водночас забезпечує потенційно можливі зв'язки між дисциплінами. При цьому ліквідується дублювання навчального матеріалу, усувається перевантаження здобувачів ступеня вищої освіти, загальні та технічні знання викладаються за такого підходу на більш високому рівні узагальнення та водночас ущільнюються. Це розвиває інтелект, мислення здобувачів ступеня вищої освіти і сприяє цілісності засвоєння знань, веде до усвідомленого сприйняття явищ і законів техніки загалом [2, с. 115].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Викладені вище міркування є основоположними в ході проектування і розробки стандартів інтегративного музично-виконавського навчання майбутніх викладачів мистецьких дисциплін. Цю роботу необхідно розпочинати не з визначення того, що майбутній фахівець повинен знати, як це робиться сьогодні. Інакше система знань – лише декларація, бо ця система буде безпредметною. Проектування навчання має розпочинатися з аналізу діяльності майбутнього викладача мистецьких дисциплін. Спочатку треба зрозуміти, що повинен буде робити фахівець. Причому не в загальних формулюваннях, як це практикується, а в деталях, на рівні дій, а то й операцій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Взаимодействие и интеграция искусств в полихудожественном развитии школьников / под общ. ред. Г. Шевченко и Б. Юсова. – Луганск : Изд. ВЛУ. – 1990. – 160 с.
2. Козловська І. М. Теоретико-методологічні аспекти інтеграції знань учнів професійно-технічної школи (дидактичні основи) / І. М. Козловська. – Львів : Світ, 1999. – 301 с.
3. Коломієць А. Міжпредметні зв'язки у контексті проблеми інтеграції / А. Коломієць, Д. Коломієць // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 1999. – № 2. – С. 61–66.
4. Освітні технології: [навч.-метод. посіб. / за заг. ред. О. М. Пехоти]. – К. : А.С.К., 2002. – 256 с.
5. Штофф В.А. Моделирование в философии / В.А.Штофф. – Минск: Наука и техника, 1966. – 301 с.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Shevchenko, H., & Yusov, B. (1990). *Vzaimodeistvie i integratsiya v polikhudozhestvennom razvitiishkolnikov [Interrelation and integration in schoolchildren's multiart development]*. Luhansk: Izd. VNU [in Russian].
2. Kozlovska, I. M. (1999). *Teoretyko-metodolohichni aspekty intehratsii znan uchniv profesiino-tekhnichnoi shkoly (dydaktychni osnovy) [Theoretical and methodological aspects of integration of vocational and technical school students (didactic basis)]*. Lviv: Svit [in Ukrainian].
3. Kolomiyets, A., & Kolomiyets, D. (1999) Mizhpredmetni zviazky u konteksti problem intehratsii [Interdisciplinary relations in the context of integration problem]. *Pedahohika i psykholohiia profesiinnoi osvity – Pedagogy and psychology of professional education*, 2, 61 – 66 [in Ukrainian].
4. Piekhota, O. M. (2002). *Osvitni tekhnolohii [Educational technologies]*. Kyiv: A.S.K. [in Ukrainian].
5. Shtoff, V. A. (1966). *Modelirovaniye v dilosofii [Modelling in philosophy]*. Minsk: Nauka i tekhnika [in Russian].